

УДК 371.091.113:004.738.5

Линьов Костянтин Олександрович

кандидат наук державного управління, доцент, доцент кафедри управління
Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна
k.lynov@kubg.edu.ua
ORCID: 0000-0002-3162-3900

Линьов Всеволод Костянтинович

аспірант
Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна
v.lynov@gmail.com
ORCID: 0000-0001-6312-7111

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ІКТ-КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Анотація. Стаття присвячена актуальній проблемі забезпечення комп'ютерної грамотності та впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у практику управління закладом середньої освіти. Презентуються та аналізуються результати самоаналізу керівників школи щодо розвитку їхніх навичок роботи у мережі Інтернет. Відзначається, що на сучасному етапі розвитку українського суспільства виникає вимога до керівника-освітителя постійно підвищувати інформаційні та комунікаційні компетентності, поглиблювати та оновлювати знання з ІКТ, розвивати навички орієнтації в інформаційному просторі та використання інформаційних продуктів та послуг у своїй діяльності. Констатується, що керівники шкіл в більшості своїй стали впевненими користувачами комп'ютерної техніки та усвідомлюють можливості, які надає мережа Інтернет для адміністративної, педагогічної та дозвільневої діяльності. Автор надає рекомендації щодо розробки та викладання ряду дисциплін для потреб розвитку керівником школи своїх навичок роботи у мережі Інтернет.

Ключові слова: підвищення кваліфікації; керівник закладу середньої освіти; ІКТ-компетентність; мережа Інтернет.

Постановка та актуальність проблеми. Широке використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій з метою надання вільного доступу до інформації та знань є базовим принципом інформаційного суспільства, проголошеним Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй, визначеним Декларацією принципів та Планом дій Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства (Женева, грудень 2003 року; Туніс, листопад 2005 року), Постановою Верховної Ради України від 1 грудня 2005 року № 3175-IV "Про Рекомендації парламентських слухань з питань розвитку інформаційного суспільства в Україні"[4]. Основними стратегічними цілями розвитку в Україні інформаційного суспільства законодавець визначив «прискорення впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери суспільного життя;... забезпечення комп'ютерної грамотності населення, насамперед шляхом створення освітньої системи, орієнтованої на використання нових інформаційно-комунікаційних технологій у формуванні всебічно розвиненої особистості» [5]

Вітчизняне законодавство у сфері інформатизації освіти спрямовує на формування та розвиток інтелектуального потенціалу нації, удосконалення форм і змісту навчального процесу [1]. Результатами інформатизації освіти мають стати: високий рівень інформаційної культури людини; розвиток змісту, методів і засобів навчання до рівня світових стандартів; скорочення терміну та підвищення якості навчання і тренування на всіх рівнях підготовки кадрів; інтеграція навчальної, дослідницької та виробничої діяльності тощо.

Вже у 2014 р. в світі налічувалося приблизно 7 мільярдів пристроїв із доступом до мережі Інтернет; за одну хвилину надсилалося 204 млн. електронних листів, завантажувалися 47 тис. додатків, 3 тис. фотографій, робилося 2 млн. нових пошукових запитів у Google, переглядалося 1,3 млн. відео на YouTube тощо. Щораз більша доступність і складність цифрових технологій кардинально змінює і світ, у якому вчаться учні та викладають вчителі, і самі способи викладання й навчання [6, с. 79]. Серед науковців існує розуміння того, що світ переживає фазу становлення інформаційного суспільства, головними продуктами виробництва якого є інформація та знання, яке характеризується зростанням інформаційних комунікацій, створенням глобального інформаційного простору, доступом до світових інформаційних ресурсів та задоволенням потреб в інформаційних продуктах і послугах. Відповідно виникають вимоги до працівника володіти інформаційними та комунікаційними компетентностями, поглиблювати та постійно оновлювати знання з ІКТ, розвивати навички орієнтації в інформаційному просторі та використання інформаційних продуктів та послуг. Для керівника закладу середньої освіти критично важливим стає використання у повсякденній діяльності школи вміння працювати у мережі Інтернет.

Аналіз наукових досліджень. Науковим підґрунтям для впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в управління закладом освіти є праці сучасних вітчизняних та зарубіжних науковців. У працях Л. Даниленко, Г. Єльнікової, В. Маслова відображені питання систематизації управлінської діяльності, а проблеми впорядкування збору, обробки та збереження організаційно-управлінських даних ґрунтовно розглянуті такими вченими як В. Биков, Н. Морзе, В. Олійник, В. Руденко, С. Сисоева та ін. В. Гавловський, Р. Калюжний, І. Клименко, О. Луганський, П. Орлов, О. Сазонець вважають, що інформатизація закладу освіти є процесом організації доступу освітян до інформаційних ресурсів, розробки нових інформаційних ресурсів, підвищення рівня інформаційної культури педагогічних працівників. С. Литвинова стверджує, що використання web-технологій вимагає від освітянина відповідних ІКТ-компетентностей, які вона розуміє як здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, використовувати ІКТ-технології відповідно до освітніх потреб та вимог сучасного високотехнологічного суспільства [3].

Однією з проблем із запровадження інформатизації освіти в Україні ми вважаємо відставання керівників закладу середньої освіти у розвитку навичок роботи у мережі Інтернет. Актуальною стає потреба у вимірі рівня володіння подібними навичками, враховуючи високу динаміку розвитку ІКТ. Саме це і зумовило вибір напрямку дослідження.

Метою статті є висвітлення результатів досліджень, які були проведені у 2014-2016 рр. і були спрямовані на визначення рівня розвитку навичок роботи керівника закладу середньої освіти у мережі Інтернет та надання рекомендацій щодо розробки відповідних навчальних дисциплін для потреб Програми підвищення кваліфікації керівників закладів середньої освіти. Для реалізації мети були поставлені наступні завдання: порівняти, проаналізувати та презентувати отримані результати досліджень за три роки; надати рекомендації щодо розробки та запровадження навчальних дисциплін під час курсів з підвищення кваліфікації керівників закладів середньої освіти.

Виклад основного матеріалу. У березні 2014 р. нами було проведено опитування серед учасників курсів підвищення кваліфікації керівників закладів середньої освіти м. Києва під час проведення підсумкової конференції по закінченню річних курсів. Результати дослідження були оприлюднені на міжнародній конференції [2]. У 2015 р. та 2016 р. нами були проведені повторні опитування цієї ж категорії працівників в тих

же умовах. У даній статті ми наводимо результати дослідження за три роки та порівнюємо їх між собою.

Перше, що потрібно взяти до уваги, до категорії «керівник закладу середньої освіти» ми відносимо директора школи та його заступників. Друге, в опитуваннях брала участь різна кількість респондентів: у 2014 р. – 271 особа; у 2015 р. – 294 особи; у 2016 р. – 171 особа. Це пов'язано з тим, що різна кількість учасників була на курсах підвищення кваліфікації. Опитування охоплювало заклади освіти всіх районів Києва та різні вікові групи учасників, що дозволяє зробити висновки щодо розвитку тих чи інших тенденцій.

Третє, кожного року учасникам Програми підвищення кваліфікації керівників закладів середньої освіти пропонується самостійно обирати дисципліни для вивчення. У блоці формування ІКТ компетентності було запропоновано дисципліни, пов'язані з розвитком навичок роботи з офісними програмами (MSWord, MSeXell, MSPowerPoint), з електронною поштою, роботи у мережі Інтернет. Крім того, керівникам пропонувалося відвідування занять в рамках соціального проекту «З Києвом і для Києва» у вихідні дні, де викладачі та студенти Університету в якості волонтерів викладали ці ж самі дисципліни. Таким чином, кожний, хто бажав розвинути навички роботи з комп'ютером, мав для цього можливість, чи то у будній, чи то у вихідний день.

Четверте, дослідження проводилося у кінці кожного річного циклу Програми підвищення кваліфікації керівників закладів середньої освіти.

Під ІКТ-компетентністю керівника школи будемо розуміти його здатність використовувати інформаційно-комунікаційні технології для здійснення інформаційної діяльності в своїй професійній сфері.

Отже, респондентам було запропоновано відповісти на анкету, де серед інших були запитання, які стосуються самооцінки рівня сформованості навичок діяльності керівника закладу освіти у мережі Інтернет. На запитання: «Як часто Ви користуєтеся мережею Інтернет?» були дані наступні відповіді (див. таблицю 1):

Таб. 1.

Частота користування мережею Інтернет

	2014	2015	2016
дуже часто	67,2 %	64,63 %	77,3 %
часто	25,4 %	27,89 %	20,86 %
рідко	7,4 %	7,48 %	1,84 %

Результати, наведені у таблиці, проілюстровано у діаграмі (див. рис. 1):

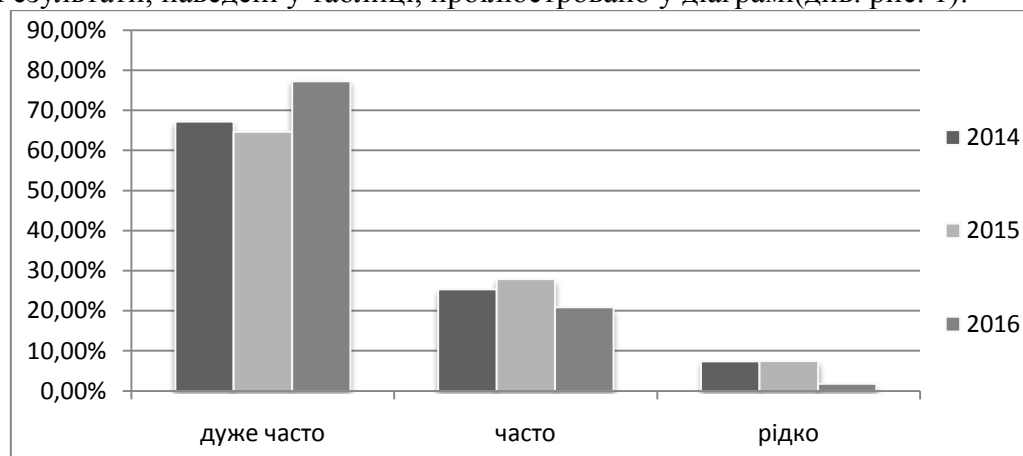

Рис. 1. Використання мережі Інтернет у діяльності керівника закладу освіти

Перше, що потрібно відзначити, що нема жодного керівника, який би не користувався мережею Інтернет в тій чи іншій мірі. Друге, відсоток тих, хто дуже часто і часто користуються мережею Інтернет, складає від 92 % до 98 %. Третє, відсоток тих, хто постійно користується мережею Інтернет у своїй діяльності зріс на понад 10 % у порівнянні з минулими роками. А відсоток тих, хто рідко користується мережею Інтернет зменшився до менше 2 %. Таким чином, констатуємо, що діяльність керівника школи потребує повсякчасного використання і змушує до удосконалення навичок роботи у мережі Інтернет.

На запитання: «Які завдання Ви реалізуєте під час роботи у мережі Інтернет?» отримані наступні відповіді (див. таблицю 2):

Таб. 2.
Зміст робіт у мережі Інтернет

	2014	2015	2016
листуюся електронною поштою	90 %	89,58 %	93,87 %
читаю новини	92,9 %	94,27 %	95,71 %
знайомлюся із законодавством	85,9 %	87,24 %	90,18 %
організую своє дозвілля	63,8 %	69,53 %	66,87 %
відвідую сайти центральних та місцевих органів влади	84,8 %	84,38 %	88,34 %
інше	28,7 %	26,3 %	11,66 %

На основі таблиці побудовано діаграму (див. рис. 2):

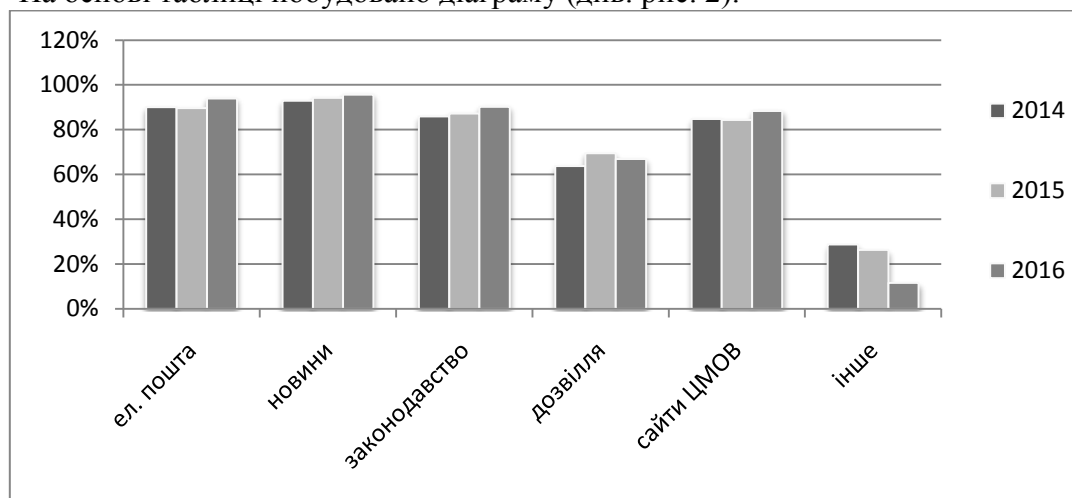

Рис. 2. Завдання, які керівник реалізує під час роботи у мережі Інтернет

Результати розподіляються доволі рівномірно, немає великого розриву між показниками, що свідчить про те, що ці дії набули регулярного та сталого характеру. Питання лише в тому, як часто протягом дня, тижня виконуються ті чи інші дії. Фактично кожного дня керівник ЗНЗ перевіряє свою поштову скриньку, читає новини, відвідує сайти центральних та місцевих органів влади, слідкує за змінами у законодавстві.

Майже третина від опитаних керівників у 2014 р. готувалися до проведення уроків, шукаючи корисні матеріали у мережі Інтернет, а для опитаних у 2016 р. це стало не настільки актуальним. Дві третини від опитаних організує власне дозвілля у мережі Інтернет.

На жаль, в анкеті не було варіанту відповіді про роботу у соціальних мережах керівників шкіл. Думається, що ця діяльність у відповідях респондентів розподіляється

між «читаю новини», «організовує своє дозвілля» та «інше». Хоча, виходячи з сьогоденної ситуації, коли виявилися забороненими в Україні ряд соціальних мереж з Російської Федерації, такі дані були б дуже затребуваними і цікавими як для дослідників, так і для практиків державного управління.

На запитання: «Працюючи у мережі Інтернет, Ви як правило:» респонденти відповіли (див. таблицю 3):

Таб. 3.
Спосіб навігації у мережі Інтернет

	2014	2015	2016
користуєтеся обмеженою кількістю сайтів	60,1 %	63,28 %	59,51 %
відвідуєте сайти у хаотичній послідовності	12,1 %	8,33 %	9,2 %
користуєтеся великою кількістю електронних адрес	19,1%	23,18 %	31,9 %
починаєте роботу з новинного порталу	42 %	39,06 %	35,58 %
інше	7 %	5,99 %	2,45 %

Результати, наведені у таблиці, проілюстровано у діаграмі(див. рис. 3):

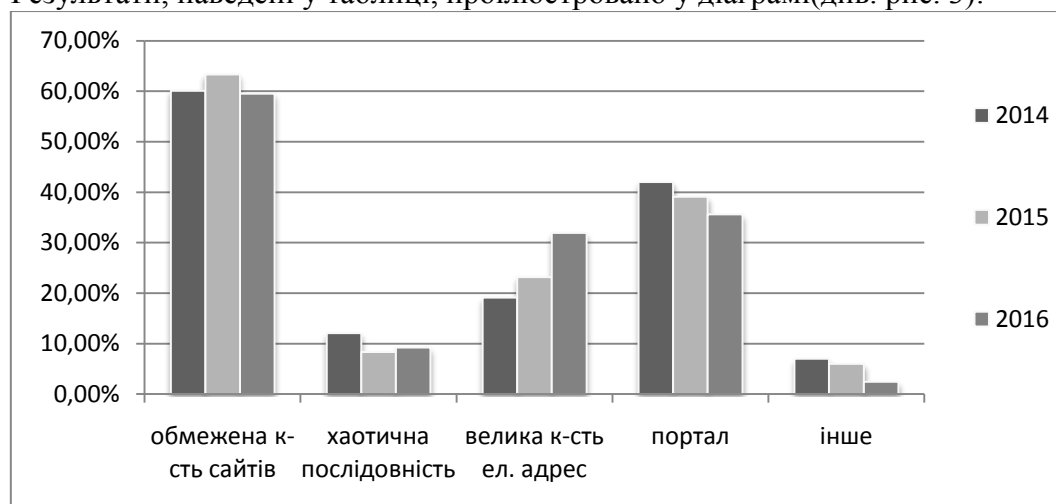

Рис. 3. Методика діяльності керівника закладу середньої освіти у мережі Інтернет

Практично всі показники співмірні між собою, за виключенням одного. Якщо у 2014 р. лише 19 % респондентів відчували потребу та мали допитливість до широкомасштабної навігації у мережі Інтернет, то у 2016 р. цей показник зріс до майже 32 %. Це говорить про те, що користувач став більш досвідченим та впевненим у собі, здатним до самостійних кроків, не потребуючи допомоги з боку сторонніх осіб.

Констатуємо великий відсоток респондентів за всі роки дослідження, які користуються обмеженою кількістю сайтів. Крім того, керівники у недостатній мірі використовують та навчені працювати з пошуковачами.

На запитання: «Якими пристроями Ви користуєтеся?», були отримані наступні відповіді (див. таблицю 4):

Таб. 4.
Пристрої, якими користуються керівники

	2014	2015	2016
настільний комп'ютер	83,7 %	88,02 %	84,21 %
ноутбук	61,5 %	67,19 %	82,46 %
нетбук	17,7 %	25,78 %	21,05 %

планшет	34,3 %	45,57 %	43,27 %
смартфон	31 %	45,31 %	55,56 %

На основі таблиці побудовано діаграму (див. рис. 4):

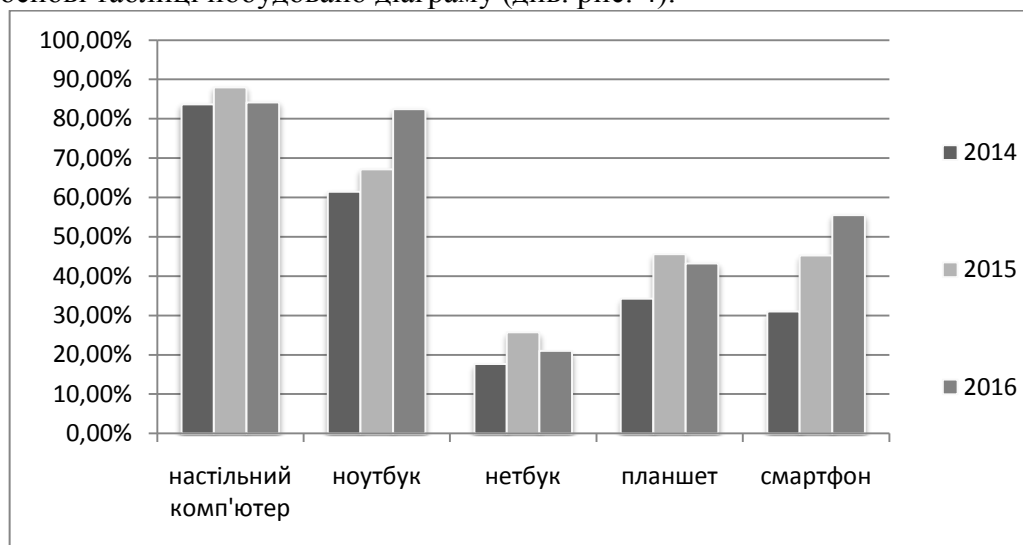

Рис. 4. Пристрої, які використовуються керівниками у своїй діяльності

Дані засвідчили, що керівник школи як правило на роботі використовує настільний комп'ютер, а вдома має як мінімум ноутбук для роботи і дозвілля. Хоча кількість ноутбуків у використанні керівниками на робочому місці зростає. Звертає увагу стрімке зростання у респондентів кількості ноутбуків та смартфонів, що свідчить про те, що ці гаджети стають доступними для споживача, а також керівники надають перевагу мобільності і сучасності. Більше третини респондентів мають планшети та більше половини – смартфони, що говорить про достатньо високий рівень охоплення сучасною технікою і готовності керівника працювати з нею. Крім того, маючи нетбук, планшет чи смартфон, керівник вже зорієнтований на роботу у мережі Інтернет. Тому з великою долею вірогідності можна стверджувати, що як мінімум чверть респондентів є досвідченими користувачами як комп'ютерної техніки, так і мають розвинуті навички роботи у мережі Інтернет.

У 2016 р. двадцять осіб дали відповідь, що користуються всіма запропонованими в анкеті пристроями. 21,05 % учасників опитування користуються чотирма пристроями, 28,65 % - трьома пристроями. І лише 15,2 % респондентів користуються лише одним пристроєм. Можемо з великою долею вірогідності допустити, що це стосується користування настільним комп'ютером на робочому місці, а це значить, що практично кожний п'ятий керівник школи користується комп'ютерною технікою вимушено і не має бажання еволюціонувати в цьому напрямку.

Виходячи з попереднього, було цікаво провести самоаналіз керівника закладу середньої освіти щодо його рівня сформованості ІКТ компетентності і порівняти з отриманими даними. У 2015-2016 рр. в анкетах були запитання на самооцінку: «Визначте Ваш рівень володіння ІКТ» (див. таблицю 5):

Таб. 5.

Рівень володіння ІКТ: самоаналіз керівника

	2015	2016
високий	18,75 %	21,64 %
достатній	51,04 %	70,18 %
низький	11,2 %	2,92 %
не визначилися	19,01 %	5,26 %

На основі таблиці побудовано діаграму (див. рис. 5):

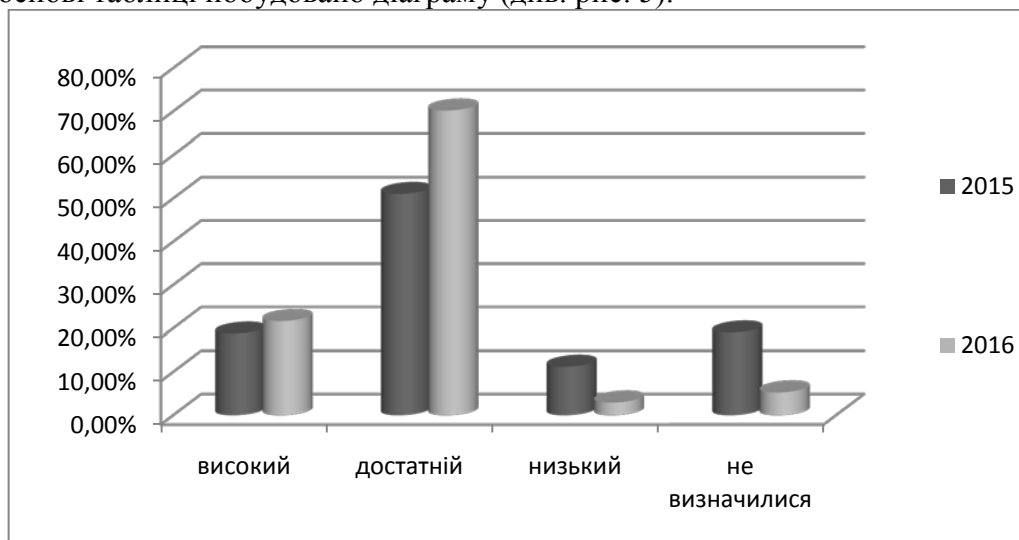

Рис. 5. Самооцінка керівника щодо рівня володіння ІКТ

Таким чином, можна з впевненістю констатувати, що рівень критичності респондентів при відповіді на дане запитання був занижений. Як ми допустили у вище наведеному, майже кожний п'ятий керівник школи користується комп'ютерною технікою вимушено, не тому, що є потреба, а тому що вимагають. Бажання розвивати себе в цьому напрямку не є очевидним. А кількість респондентів, які не визначилися з відповіддю на запитання, або констатували, що мають низький рівень володіння ІКТ, трохи перевищує 8 %.

Тим не менш, маємо позитивну динаміку. Кількість осіб, які оцінюють свій рівень володіння ІКТ як високий і, особливо, як достатній суттєво збільшується. Можемо зробити висновок, що комп'ютерна безграмотність серед керівників закладів середньої освіти в цілому подолана. Це дає нам підстави відмовитися на курсах підвищення кваліфікації для керівників закладів середньої освіти від дисциплін, які спрямовані на вивчення офісних програм та роботи з електронною поштою тощо. І перейти до вивчення дисциплін більш складного рівня.

На запитання: «Які завдання у закладі освіти є актуальними для виконання за допомогою ІКТ?», були отримані наступні відповіді (див. таблицю 6):

Таб. 6.
Завдання для реалізації на основі ІКТ

	2015	2016
створити сайт школи	57,03 %	73,62 %
створити електронний журнал	38,28 %	44,79 %
створити електронну бібліотеку	55,99 %	58,28 %
реалізація контролю за матеріальними ресурсами	34,38 %	42,94 %
створити електронний відділ кадрів	44,01 %	49,08 %
створити пропускну систему в школі	47,4 %	47,85 %
інше	4,17 %	6,13 %

Дані, наведені у таблиці, проілюстровано у діаграмі (див. рис. 6):

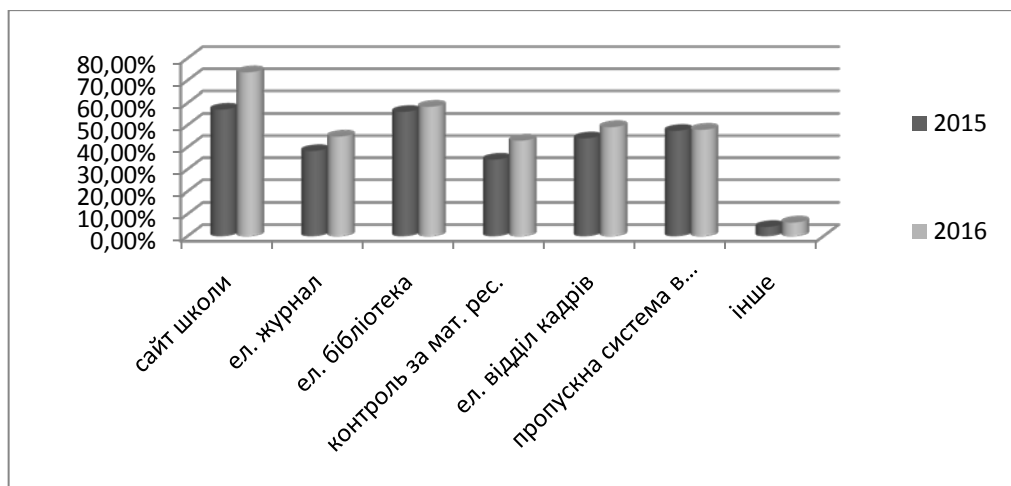

Рис. 6. Завдання перед керівником для реалізації у школі на основі ІКТ

Відмічаємо, що суттєво зросла кількість керівників школи, які усвідомлюють важливість розробки та функціонування сайту закладу середньої освіти. Констатуємо, що майже половина респондентів розуміє необхідність запровадження ІКТ у діяльність закладу середньої освіти та підтримує ідею розробки та впровадження інформаційних систем. При цьому керівнику важко визначитися з вимогами до функціоналу та ефективності інформаційних систем. Він не володіє технологіями впровадження інформаційних систем у діяльність школи.

Висновки. Динаміка показників опитування серед керівників закладів середньої освіти, які у 2013-2016 рр. підвищували свою кваліфікацію на курсах у стінах Київського університету імені Бориса Грінченка, переконливо свідчать про зростання їхнього рівня ІКТ-компетентності. Керівники в більшості своїй стали впевненими користувачами комп'ютерної техніки та усвідомлюють можливості, які надає мережа Інтернет для адміністративної, педагогічної та дозвільневої діяльності. Ті завдання, які керівники закладів середньої освіти реалізують у мережі Інтернет, дозволяють їм вдосконалювати свої інформаційні та комунікаційні компетентності, розвивати навички орієнтації в інформаційному просторі та використовувати інформаційні продукти та послуги у повсякденній діяльності. Керівнику в переважній більшості є доступною сучасна комп'ютерна техніка, така як ноутбук, смартфон, планшет тощо.

Результати дослідження свідчать, що адміністраторам курсів підвищення кваліфікації керівників закладів середньої освіти, кафедри управління, яка забезпечує викладання більшості дисциплін, потрібно зосередитися на розробці та викладанні таких дисциплін як «ІКТ компетентність керівника навчального закладу», «Управління інформаційними системами», «Проектний менеджмент у сфері ІКТ» та їм подібних. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні впливу розроблених та впроваджених дисциплін на практику діяльності керівника закладу освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про Національну програму інформатизації» від 4.02.1998 р. № 74/98-ВР [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/74/98-вр>
2. Линьов К.О. Розвиток навичок роботи керівника загальноосвітнього навчального закладу у мережі Інтернет // 1025-річчя історії освіти в Україні: традиції, сучасність та перспективи: зб. матер. Міжнарод. наук. конф. К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2014. С. 255-262.

3. Литвинова С. Г. Інформаційно-комунікаційні компетентності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів [Електронний ресурс]. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/210/1/statja-9.pdf>
4. Постанова Верховної Ради України «Про затвердження Програми інформатизації законотворчого процесу у Верховній Раді України на 2012-2017 роки» від 5 липня 2012 р. № 5096. VI [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5096-17>
5. Постанова Верховної Ради України «Про рекомендації парламентських слухань з питань розвитку інформаційного суспільства в Україні» від 1 грудня 2005 р. № 3175. IV [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3175-15>
6. Робінсон К., Ароніка Лу. Школа майбутнього. Революція у вашій школі, що назавжди змінить освіту. Львів: Літопис. 2016. 258 с.

MANAGEMENT OF SCHOOL LEADER'S ICT COMPETENCE

Kostiantyn Lynov

PhD in Public Administration, Associate Professor
 Department of Management
 Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, Ukraine
k.lynov@kubg.edu.ua
 ORCID: 0000-0002-3162-3900

Vsevolod Lynyov

PhD student
 Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, Ukraine
v.lynyov@gmail.com
 ORCID: 0000-0001-6312-7111

Abstract. The article devoted to the issue of providing computer literacy and implementation of information and communication technologies in the management practice of institution of secondary education. Presented and analyzed the results of school leaders self-analysis according to the developing their skills on the Internet. It is noted that the Ukrainian society has a requirement to school leaders to improve their information and communication competences, extend and update ICT knowledge, develop skills of orientation in information space and using information products and services in their work. It is noted that school leaders become confident computer users and realize the opportunities provided by the Internet for administrative, pedagogical and leisure activities. The author provides recommendations for developing and teaching a number of courses to the needs of school leader's development their Internet skills.

Key words: in-service training; school leader; ICT-competence; Internet.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Law of Ukraine "On the National Program of Informatization" from the 4th of February 1998 №74/98-ВР (1998). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/74/98-вр> (in Ukrainian)
2. Lynov, K.O. (2014). Developing school principal's skills to work in Internet // 1025th anniversary of the history of education in Ukraine: the tradition, modernity and perspectives: materials of international conference. Kyiv: Borys Grinchenko Kyiv University, 255-262 (in Ukrainian)
3. Lytvynova, S. (2011). Secondary Schools Teacher's Information and Communication Competences. Retrieved from <http://lib.iitta.gov.ua/210/1/statja-9.pdf> (in Ukrainian)
4. Resolution of the Supreme Council of Ukraine "On approval of Program of informatization of the legislative process in the Parliament of Ukraine for 2012-

- 2017 years” from the 5th of July 2012 №5096 VI (2012). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5096-17> (in Ukrainian)
5. Resolution of the Supreme Council of Ukraine “On recommendations of parliamentary hearings on the development of information society in Ukraine” from the 1st of December 2005 №3175 – IV (2005). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3175-15> (in Ukrainian)
 6. Ken Robinson, Lou Aronica (2016). Creative schools: The Grassroots Revolution That’s Transforming Education. Lviv: Litopys, 258 (in Ukrainian)